

УДК 1:355.1

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.16>**Ю. В. Соколовська**ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3778-0023*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України***І. І. Севрук**ORCID ID: orcid.org/0000-0001-5751-2216*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України***Н. Ю. Чупрінова**ORCID ID: orcid.org/0000-0003-0950-1410*кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Національної академії Національної гвардії України*

ЕКОЛОГІЧНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВИХ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ РИЗИКІВ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. На теренах України дев'ятий рік поспіль тривають бойові дії. Увага громадськості зосереджена переважно на проблемах гуманітарної катастрофи, що розгортається у зонах ведення бойових дій та деокупованих територій, на питаннях щодо біженців та вимушених переселенців. Підтримка України міжнародною спільнотою, постачання зброї та техніки, навчання українських військових, – питання, які хвилюють громадськість та широко обговорюються.

Водночас, екологічна ситуація в країні, що стає наслідком ведення бойових дій, залишається нібито другорядною. Інформація через національні ЗМІ проходить, але... Як свідчить аналіз того ж інформаційного простору, екологічні наслідки війни в Україні та вирішення відповідного кола проблем зазвичай суспільна свідомість відтерміновує «на майбутнє», покладаючи всю повноту відповідальності на країну-агресора – «після перемоги», очікуючи відповідні «майбутні компенсації».

Втім реальний стан справ вже на даний момент діагностується як «екоцид в Україні» [1]. Екологічна катастрофа, що поступово нагромаджує руйнівний потенціал, потребує не тільки її фіксації. Необхідним стає негайне усвідомлення того, що ми, громадяни України, можемо і маємо зробити у цій ситуації на теперішній час. Необхідним стає науково-теоретичний пошук та визначення нашої, національної «зони відповідальності» у питаннях екологічної безпеки країни, обґрунтування можливих шляхів системного вирішення відповідного кола проблем, що дозволить, якщо не попере-

дити, то хоча б мінімізувати екологічні наслідки ведення бойових дій на теренах нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій демонструє наявність значної кількості публікацій, які присвячено дослідженню проблем екологічної безпеки України. У національному інформаційному просторі центровою на сьогодні є тема шкоди, що заподіяна довкіллю країни внаслідок воєнної агресії. Розглядається масштаб руйнування екосистеми на тимчасово окупованих територіях та територіях ведення бойових дій, збитки країни, зокрема, у грошовому еквіваленті.

У наукових дискурсах тема екологічної безпеки країни презентована здебільшого розробками проблеми «екоциду» та правових аспектів цього феномену. Розробки загальнотеоретичного плану надають аналіз змісту, історичного генезису поняття «екоцид», його конкретно-історичних проявів (В. Антоненко, В. Хуткий, І. Балюк, Г. Гончаренко, О. Донець, І. Карпець, К. Максаківа, Н. Малишева, Є. Решетов та ішн.). Екоцид розглядається як злочин проти безпеки людства з огляду на міжнародне кримінальне та екологічне право, при цьому наголос робиться на необхідності реформування міжнародного кримінального права у напрямку включення кримінального правопорушення «екоцид» до міжнародних угод, розробки механізмів розслідувань таких злочинів (К. Максаківа, О. Шуміло). Надається також аналіз регіонального виміру загроз та ризиків екологічної та природно-техногенної безпеки України (С. Іванюта, А. Качинський). Крім того, вітчизняна теорія надає визначення «військового екоциду» (О. Лановенко, О. Остапівщина) та наго-

лошує на необхідності формування екологічної культури військових (І. Севрук). Необхідність трансформації ментальності військових усвідомлюється як нагальне завдання сьогодення (Л. Кримець, Р. Калениченко, І. Севрук, І. Соколовська, Н. Чупрінова).

Розгортання бойових дій на Сході країни з 2014 року стимулювало появу низки наукових розвідок, які присвячено аналізу забезпечення захисту довкілля, відновлення міст та територій, що зазнали військової агресії (В. Антоненко, В. Хиткий, С. Іванюта, О. Трегуб, Б. Беззубко, Ю. Беззубко). Увага авторів здебільшого зосереджується на власне екологічних питаннях та правових аспектах руйнування довкілля. У цьому ж русі розгортається і аналітичний огляд «Оцінка екологічної шкоди та пріоритети відновлення довкілля на Сході України» (А. Ющук).

Спільною у всіх дослідженнях є оптика переносу вирішення екологічних проблем на майбутнє – час, коли буде встановлено мир та притягнуто країну-агресора до відповідальності.

Проведений аналіз джерел дозволяє стверджувати, що проблеми екологічної безпеки країни, на теренах якої ведуться широкомасштабні воєнні дії, та відповідні завдання, що стоять перед національними силовими структурами, поки що залишаються поза уваги вітчизняної філософської рефлексії. Позначене коло проблем постає як складний, багаторівневий смисловий простір, що потребує міждисциплінарних та комплексних наукових розвідок. Тому у пропонованому дослідженні зосереджено увагу на розгляді лише однієї з широкого кола окреслених проблем, – екологічної ментальності військових, – з наголосом на необхідності переведення теоретичного розгляду у практичну площину та унеможливлення відтермінування вирішення екологічних проблем на майбутнє.

Метою пропонованого дослідження є: обґрунтування необхідності формування «нової екологічної ментальності» військових як практичної реалізації екологічно чутливих підходів у всіх військово-професійних практиках, зокрема, під час ведення бойових дій; переходу від формату декларативності «необхідного» у формат практичного здійснення «можливого».

Виклад основного матеріалу. Екологічна безпека визнається світовим співтовариством як глобальна проблема та нагальне завдання. Екологічна стійкість визначається як стратегічний напрямок у забезпеченні сталого розвитку людства. Недарма серед сімнадцяти Глобальних цілей, ухвалених ООН, шість мають екологічний вимір [2].

Беззаперечною є теза і про те, що у сучасному суспільстві – «суспільстві ризику», – найбільші ризики утворює військова сфера [3] Само її функціонування – як у мирний, так і, особливо, у воєн-

ний час, – за доби високих технологій утворює найзначніші та непередбачувані загрози існуванню як людства, так і усього живого на Землі. На думку Н.Ф. Реймерса, видатного еколога сучасності, у добу глобалізації «навіть регіональні війни... втрачають локальний характер та набувають світового значення, оскільки піддають загрози усіх людей Землі, наближаючи її до екологічного краху» [4, с. 365].

Непередбачуваність та незворотність наслідків – ось головні ризики високотехнологічної доби, що потребують принципового переформатування мислення, формування нової етики як «етики відповідальності перед майбутнім» (Г. Йонас), нової екологічної ментальності військових, як специфічної професійної групи, діяльність якої за доби високих технологій утворює «надризик», зокрема, екологічні.

Україна, що позиціонує себе як належну до цивілізованого кола країн, визнає усі вимоги щодо забезпечення екологічної безпеки. Це фіксувала і стратегія сталого розвитку країни до 2030 року, що підтверджувала цілі сталого розвитку, визначені ООН [5], і Річна національна програма під егідою Комісії Україна – НАТО, яка у 2021 році, визначаючи напрями реформ, спрямованих на реалізацію курсу на набуття Україною повноправного членства в Організації Північноатлантичного договору, стратегічною метою 1.8. визначала мінімізацію «негативного впливу на навколишнє природне середовище». Зокрема, підкреслювалась необхідність «мінімізувати вплив... на стан довкілля та екосистеми, здоров'я персоналу та населення від діяльності складових сектору безпеки та оборони України» [6].

Отже, забезпечення екологічної безпеки України визнавалось як стратегічно значуще. І це було зазначено ще до 24.02.2022., коли бойові дії на теренах країни набули характеру повномасштабної війни.

Питання екологічних ризиків, що утворює військова сфера у «суспільстві ризику», – не є новим. У свідомості світової спільноти, починаючи з часів проведення перших військово-екологічних досліджень, ствердилася думка про неприпустимість екоциду, який почали розглядати як злочин проти людства.

Але й на сьогодні, як свідчить ситуація в Україні, актуальність цього питання все більше загострюється. Що демонструє ситуація? Якщо звернутись до інформації, наявної у відкритих джерелах, станом на 2022 рік ситуація може бути ідентифікована як «екоцид в Україні».

Національне законодавство України визнає екоцид як «масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій, що можуть спричинити екологічну катастрофу» (Кримі-

нальний кодекс України, ст. 441) [7]. Станом на першу декаду березня 2023 року згідно офіційного ресурсу Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, мінімальні збитки, що є наслідком впливу воєнних дій на довкілля, становили 441 мільярд гривень. Зафіксовано 2 339 звернень щодо злочинів проти довкілля України. [8]. Згідно підрахунків Держекоінспекції збитки довкіллю України за одинадцять місяців воєнної агресії становили вже понад 1 трильйон 743 мільярди гривень.

Самі по собі дані щодо руйнівних наслідків воєнних дій є вражаючими. Але. Є дві сторони конфлікту. І впливати на агресора та його ставлення до питань збереження довкілля України ми не можемо зараз і безпосередньо. Це питання майбутнього та міжнародних інституцій. Водночас, необхідно враховувати й те, що станом на теперішній час, реформування міжнародного кримінального права у напрямку «внесення статті щодо екоциду до Римського статуту», що має стати «ефективним механізмом притягнення до відповідальності МКС (Міжнародний кримінальний суд) не тільки під час військових дій, а й у мирний час» [9, с. 111], залишається ще перспективою. Крім того, й на сьогодні практики несення відповідальності агресором за екологічні збитки майже відсутні. Відомо лише про один прецедент у світовій практиці, коли у 1991 році спеціально створена Компенсаційна комісія ООН, що розглядала компенсації за збитки завдані Кувейту через іракське військово-вторгнення і окупацію, частково задовольнила вимоги щодо відшкодування екологічних збитків. З 80 мільярдів доларів, що було вказано як компенсація збитків, Комісією було прийняте рішення щодо виплати дещо більше ніж п'ять мільярдів доларів.

Втім руйнується довкілля відбувається «тут і тепер». І наслідки можуть бути незворотними. Міркування про «майбутні компенсації» від агресора проблеми не вирішують. Принципово важливим стає не тільки усвідомлення українським соціумом та силовими структурами дійсного значення екологічних питань/проблем, а й конкретні дії, що спрямовані на мінімізацію екологічних ризиків та наслідків війни.

Якою є ситуація?

Результати всеукраїнського опитування «Думки і погляди населення України щодо екологічних наслідків війни» (КМІС на замовлення проекту АРЕНА2, травень 2022 р.), продемонстрували в цілому «обізнаність громадян» (59%) у питаннях щодо загроз довкіллю через війну. Але «ці знання переважно обмежуються фактами, що стосуються персональної безпеки (опромінення, загрози підірватися на міні під час с/г робіт або відвідування лісів, загрози інтоксикації через потрапляння отруйних речовин у повітря тощо)»

[10]. Безумовно, така інформованість населення є важливою у країні, на теренах якої внаслідок ведення бойових дій, можливі надзвичайні ситуації. Населення має чітко усвідомлювати, яким чином діяти у разі пожеж, радіаційної, хімічної та інших загроз. Але це інший – другий бік питання. Дії «після того, як».

Принципово важливими, на думку авторів, є дії «до того» – превентивні. І тут населення не є суб'єктом дії. Проблема розгортається у площині воєнно-політичних рішень. І саме від свідомого ставлення до екологічної складової ведення бойових дій, усвідомлення її не як другорядної, а принципово важливої, з огляду на прийдешні покоління та можливість життя на цій території, багато чого залежить.

Інформація про такі дослідження серед військових відсутня. Відомо, що військова освіта в якості обов'язкової містить екологічну складову. Майбутнім офіцерам надаються знання з екологічної безпеки. Водночас, коли йдеться про ведення бойових дій, спрацьовує один з основних принципів екологічного забезпечення збройних сил – «пріоритет виконання бойових завдань у воєнний час», згідно якого екологічні ризики та міжнародні акти по екології враховуються «по можливості» [11]. Як свідчать реалії сучасності, протистояння агресорові призводить до супутнього руйнування/знищення оточуючого природного середовища.

В такому разі, чисельні екологічні проблеми, що стають наслідком ведення бойових дій на теренах нашої країни, є результатом діяльності не тільки агресора.

Виникає питання, принципово важливе у перспективі майбутнього: наскільки при ухваленні тих чи інших рішень щодо воєнних дій українські військові дійсно враховують екологічні ризики?

Недостатнє усвідомлення незворотності та непередбачуваності наслідків, що пов'язані з можливою екологічною катастрофою, яка спричинена веденням бойових дій у високотехнологічну добу, породжує специфічну ситуацію, що її можна ідентифікувати як «екологічний парадокс війни»: «війна за територію – знищує цю територію», якщо не враховані екологічні аспекти/наслідки ведення бойових операцій. Нехтування екологічними міркуваннями при проведенні бойових дій призводить/запускає незворотні процеси у руйнуванні екосистеми, території стають непридатними для проживання. Отже, війна за територію – знищує цю територію, перетворює її на непридатну для життєдіяльності.

З огляду на вище зазначене, принципово важливим стає перекодування ментальності військових: від солдата до вищих щаблів військової ієрархії: в якості не другорядного, а стратегічно значущого мають виступати екологічні мірку-

вання при виконанні бойових завдань, прийнятті рішень, у повсякденній діяльності.

Маємо зазначити, що екологічна культура військових, її формування, – тема, яка не є новою ані у науковому, ані в освітньому просторах України. Традиційно про екологію говорять. Проводяться відповідні заходи, екологічна тематика включається у програми індивідуальної підготовки військовиків. Екологічні знання надаються, екологічні стандарти закріплені. Але наявний значний розрив між деклараціями/теорією та практиками повсякденності. Проблема, на наш погляд, полягає у традиційних у національних контекстах формалізмі та декларативності. І це принципово відрізняє Україну, як країну із пострадянським минулим, від країн цивілізованого світу.

Військові у силу специфіки завдань, що виконуються, в той чи інший спосіб – незалежно від умов мирного часу або воєнного стану, – завжди дуже щільно взаємодіють з природним середовищем. Наслідки цієї взаємодії, на жаль, не є екологічно нейтральними. І шанобливе ставлення до оточуючого середовища, здатність у всіх військово-професійних практиках та практиках повсякденності реалізовувати екологічно чутливі підходи, стають одним з вагомих показників загальної культури військовослужбовця.

І не тільки загальної культури. На думку авторів, таке свідоме ставлення до збереження довкілля, є показником дійсного, реального, недекларативного патріотизму. Патріотичне виховання військових на сьогодні визнається як стратегічно значуще завдання. Війна примусила усвідомити сенс та роль патріотизму у всій його повноті. І нагальна потреба сьогодення – практична реалізація патріотичних почуттів через конкретні дії, спрямовані на забезпечення добробуту, розвитку та, в цілому, Майбутнього країни. І екологічно чутливі практики військових, усіх громадян України, – постають як прояв дійсного патріотизму.

Недостатньо лише формального закріплення вимог щодо екологічної компетентності військових, в першу чергу офіцерського складу, лише знань з екології та теоретизування щодо збереження довкілля (у самому широкому сенсі). Вкрай необхідними є практики, що формують нову екологічну ментальність військових.

Формат дослідження потребує певних термінологічних пояснень щодо змісту понять «екологічна ментальність військових», «нова екологічна ментальність військових».

Поняття «ментальність» зазвичай розуміється як «стійкі структури духовного життя, які утворюють певний «рамковий формат» сприйняття світу», що «визначають той чи інший спосіб дії». У вітчизняній науково-теоретичній традиції мен-

тальність прийнято розглядати «як рівень індивідуальної та суспільної свідомості, що втілює константи життєвих настанов і моделей поведінки, емоцій, налаштувань та культурних традицій певних соціумів» [12, с. 370].

Отже, абсолютно доречним є розгляд ментальності військових (як специфічної соціальної групи), що формується в контексті військово-професійної діяльності та реалізується у чисельних практиках, у які включені військові. Справа у тому, що світ військових – це особливий світ відповідного образу життя та мислення, моделей габітуальної поведінки [3], в цілому, специфічний світ субкультури військових, що тримається на чітко встановлених правилах, нормах, традиціях, ритуалах, звичаях тощо. Можна стверджувати і про наявні певні архетипи, що утворюють підґрунтя ментальності військових. Можемо стверджувати, також і те, що важливою ознакою ментальності військових до теперішнього часу, так саме як і ментальності сучасних українців в цілому, на чому наголошує дослідниця архетипів свідомості сучасного українця О. Калита, є інфантильність. Вона проявляється у небажанні відповідати за власні вчинки, «схильності до думки, що хтось повинен організувати життя, розв'язувати проблеми» [13].

Екологічна ментальність військових, у такому разі, може бути визначена як рамкові духовні структури, що визначають ставлення військових до оточуючого середовища та реалізуються у чисельних практиках як військово-професійної діяльності, так і практиках повсякденності. І у такому разі, важливою особливістю цієї екологічної ментальності, яка багато у чому пояснює наявний розрив між знанням та дією, є саме вище позначена інфантильність.

Має бути сформована «нова екологічна ментальність», яка на відміну від попереднього формату, проявляється не тільки у знанні, що треба робити, аби не завдати шкоди довкіллю, а і у практичній реалізації цього знання. Поняття «нова екологічна ментальність військових» може бути визначено як здатність військового реалізувати екологічно чутливі підходи у всіх практиках повсякденної та військово-професійної діяльності у мирний та воєнний час.

Особлива увага і наголос – на необхідності формування нової екологічної ментальності офіцерського складу. Офіцерський склад – це управлінська ланка. Саме офіцерський склад – кожен на своєму рівні – приймає рішення. І конче важливим є своєрідний «екологічний автоматизм» у прийнятті рішень, що є проявом нової екологічної ментальності, і постає як неможливість нехтувати екологічною складовою при прийнятті будь-якого рішення.

Як принципово важливе, постає питання: яким чином можна і треба формувати нову екологічну ментальність військових, зокрема, майбутніх офіцерів, враховуючи реальні умови сьогодення – режим воєнного стану в країні, бойові завдання, наявні стереотипи мислення та поведінки, що є далекими від високих стандартів екокультури?

На думку авторів, осередками формування нової екологічної ментальності майбутніх офіцерів можуть і мають стати вищі військові навчальні заклади. Достатньо замкнутий (осажденный) життєвий простір ВВНЗ може стати свого роду майданчиком/полігоном, на теренах якого за чотири-п'ять років можна перекодувати ментальність молодого людини, формуючи на рівні поведінкових автоматизмів, моделей габітуальної поведінки екологічно чутливість.

Це мають бути, у першу чергу, екологічно чутливе середовище, створене у ВВНЗ, екологічно чутливі чисельні практики повсякденності через які, навіть неусвідомлюючи це, проходить майбутній офіцер. Сам простір ВВНЗ як «дисциплінарний простір» (М. Фуко) ставить курсанта у чітко визначені фіксовані рамки. Вимоги щодо обов'язковості підпорядкування (навіть якщо тобі це не подобається), додержання дисципліни, єдиноначальства тощо, – тобто все, що притаманне субкультури військових, – може постати дієвим механізмом формування нової екологічної ментальності військових.

Перспективними напрямками розробки проблем, що позначено у даному дослідженні, вважаємо ті, що присвячено дослідженню специфіки ментальності військових у її сучасних проявах та обумовленостях, зокрема, екологічної ментальності, та пошук напрямків трансформації ментальності військових, що є адекватними викликам сучасності. Важливими також вважаємо практично орієнтовані розробки щодо логістичного забезпечення вирішення завдань, що спрямовано на створення екологічно чутливого середовища у вищих військових навчальних закладах України.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати наступне:

- екологічна ситуація в Україні, яка надшвидкими темпами перетворюється на екоцид внаслідок ведення широкомасштабних бойових дій на теренах країни, потребує змін в усвідомленні питань забезпечення екологічної безпеки, що передбачає перенос уваги/акценту у вирішенні екологічних проблем з оптики переносу на майбутнє – у теперішній час;

- як стратегічно значуще постає питання усвідомлення українськими військовими частки своєї відповідальності у питаннях збереження довкілля під час ведення бойових дій;

- необхідним є додання наявного розриву між декларативністю екологічних вимог і стандартів та реальними військово-професійними практиками;

- необхідним стає формування нової екологічної ментальності військових, яка розкриває свій зміст як здатність у всіх практиках військово-професійної діяльності та всіх практиках повсякденності реалізовувати екологічно чутливі підходи;

- вирішити завдання щодо формування нової екологічної ментальності майбутніх офіцерів здатні вищі військові навчальні заклади, які можуть і мають стати осередками екологічно чутливих практик.

Література

1. Тодорчук О. Екоцид в Україні: Росія знищує майбутнє всієї Європи й має бути покарана. УНІАН. Новини. Екологія. 09.11.22. URL: <https://www.unian.ua/ecology/ekocid-v-ukrajini-rosiyaznischchuye-maybutnye-vsiyeji-yevropi-y-maye-butipokarana-12039462.html>
2. Цілі сталого розвитку в Україні. Сайт Організації Об'єднаних Націй Україна. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs>
3. Севрук І. І. Методологічний зміст поняття «габітус» та завдання соціального структурування особистості офіцера. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 117. С. 212-217.
4. Реймерс Н.Ф. Надежды на выживание человечества. Концептуальная экология. М.: Россия молодая, 1992. 365 с.
5. Цілі сталого розвитку. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/innovacijna-diyalnist-ta-transfer-tehnologij/analitichni-materiali/cili-stalogo-rozvitku>
6. Указ Президента України № 189/2021. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна – НАТО на 2021 рік. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1892021-38845>
7. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
8. Дашборд із даними про загрози довкіллю. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: <https://ecozagroza.gov.ua>
9. Шуміло О.М. Перспективи встановлення юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо екоциду. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2021. № 5. DOI <https://doi.org/10.15421/392207>
10. Делікатна І. Україна, війна, довкілля. Чи знає Захід про екологічні наслідки війни. Економічна правда. 8 вересня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/8/691294/>
11. Севрук І. І. Екологічна складова формування військового професіонала у суспільстві ризику. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Філософія*. 2013. Вип. 41(1). С. 47-58. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_filos_2013_41%281%29_7
12. Кримський С., Заблоцький В. Ментальність. *Філософський енциклопедичний словник*. К.: Абрис, 2002. 751 с.

13. Калита О. Архетипи свідомості сучасного українця. Українська правда. 1 грудня 2009. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2009/12/1/4351123/>

Анотація

Соколовська Ю. В., Севрук І. І., Чупрінова Н. Ю. Екологічна ментальність військових та її формування в контексті екологічних ризиків сучасної України. – Стаття.

У дослідженні на основі конкретно-історичного, міждисциплінарного та функціонального підходів здійснено аналіз екологічних ризиків, що є наслідком ведення бойових дій на теренах сучасної України, обґрунтовано необхідність унеможливлення переносу вирішення проблем екологічної безпеки країни на майбутнє та формування нової екологічної ментальності українських військових.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності формування «нової екологічної ментальності» військових як дієвого механізму долавання наявного розриву між декларативністю вимог щодо екологічної культури військових та військово-професійних практик у сучасних національних контекстах.

Методологічною основою дослідження є етика відповідальності перед майбутнім, сформульована Г. Йонасом, та визнання безальтернативності сформульованого ним категоричного імперативу для військово-професійних практик високотехнологічної доби. При проведенні дослідження було використано методи філософської рефлексії, аналізу, зокрема, аналізу документів, синтезу, моніторингу, спостереження. Контекстом даного дослідження є екологічні ризики сучасної України як країни, на теренах якої протягом дев'яти років ведуться бойові дії.

Своєрідність отриманих результатів: 1) На основі аналізу фактологічних даних, наявних у національному інформаційному просторі, обґрунтовується теза про небезпечність відтермінування вирішення екологічних проблем, породжених веденням бойових дій на теренах країни, «на майбутнє», «після перемоги» та очікування компенсацій від країни-агресора. 2) Обґрунтовано ризики виникнення «екологічного парадоксу війни» у разі відтермінування вирішення екологічних проблем, визначено зміст цього парадоксу: «війна за територію – знищує цю територію», за умов недостатньої уваги до екологічних аспектів/наслідків ведення бойових операцій. 3) Обґрунтовано необхідність вирішення проблем екологічної безпеки країни «тут-і-тепер», що передбачає виявлення національної зони відповідальності та пошуку системи превентивних дій. 4) Введено поняття «нова екологічна ментальність військових», визначено зміст цього поняття як здатності військових реалізовувати екологічно чутливі підходи у всіх практиках військово-професійної діяльності та практиках повсякденності. 5) Обґрунтовано необхідність формування «нової ментальності військових» як одного з дієвих механізмів забезпечення екологічної безпеки країни. 6) Обґрунтовано, що військовий навчальний заклад може і має постати як своєрідний «полігон»/«практикум» у формуванні екологічних навичок завдяки створенню екологічно чутливого середовища та включення майбутніх офіцерів у різноманітні екологічно чутливі практики повсякденності.

Позначено перспективи для подальших розвідок науково-теоретичного та науково-практичного спрямування.

Ключові слова: екоцид, екологічні ризики, екологічна ментальність військових, екологічно-чутливе середовище, екологічно чутливі військово-професійні практики, екологічна культура військових.

Summary

Sokolovska Yu. V., Sevruk I. I., Chuprynova N. Yu. Environmental consciousness and its development in the military under environmental risks in modern Ukraine. – Article.

The study conducted based on concrete-historical, interdisciplinary and functional approaches presents an analysis of environmental risks that arose as a result of hostilities on the territory of modern Ukraine. The research emphasizes the urgency of finding the solution to the country's environmental security problems without postponing the issue for the future.

The purpose of the study is to substantiate the need for the development of new environmental consciousness in the military as an effective mechanism that will help overcome the existing gap between the declarativeness of requirements regarding the environmental culture of the military and their professional practices in modern national contexts.

The methodological basis of the research is the ethics of responsibility for the future, formulated by H. Jonas, and the recognition of the lack of alternatives to the categorical imperative formulated by him for the professional military practices of the high-tech age. During the research, the methods of philosophical reflection, analysis, in particular, document analysis, synthesis, monitoring, and observation were used. The context of this study is the situation of ecocide in Ukraine.

The peculiarity of the obtained results: 1) Based on the analysis of the actual data available in the national information space, the thesis about the danger of postponing the solution of environmental problems caused by the hostilities on the country's territory for the future or after the victory and expecting reparations from the aggressor-country is substantiated. 2) The risks of the ecological paradox of war in case of postponing the solution of environmental problems are substantiated, the content of this paradox is determined: "a war for a territory destroys this territory" under the conditions of insufficient attention to environmental aspects/consequences of military operations. 3) The need to solve the problems of ecological security of the country here-and-now is substantiated, and this involves identifying the national area of responsibility and finding a system of preventive actions. 4) The concept of new environmental consciousness of the military was introduced, and this concept was defined as the ability of the military to implement ecologically sensitive approaches in all military professional activities and everyday practices. 5) The necessity of building new environmental consciousness as one of the effective mechanisms for ensuring the environmental security of the country is substantiated. 6) It is substantiated that a military educational institution can and should operate as a training base or a workshop for the development of environmental skills

through the creation of an environmentally sensitive environment and the inclusion of future officers in various environmentally sensitive everyday practices.

Prospects for further research in the scientific-theoretical and scientific-practical direction are indicated.

Key words: ecocide, ecological risks, environmental consciousness of the military, environmentally sensitive area, environmentally sensitive professional military practices, ecologically sensitive approaches, ecological culture of the military.